

CENZURA PRESEI ORTODOXE ÎN COMUNISM.

STUDIU DE CAZ:

REVISTA „GLASUL BISERICII”

SILVIU – CONSTANTIN NEDELICU

Biblioteca Academiei Române

silviu.constantin.nedelcu@biblacad.ro

Title: “Censorship of the orthodox press in communism. Case study: “Glasul wBisericii” Journal”

Abstract: The present study treats a very little researched subject in the specialized literature, respectively the censorship of the orthodox press in communism. We turned our attention to the periodical publication “Glasul Bisericii”, the official magazine of the Metropolitan Church of Ungrovlahia. During the communist regime, the religious press was doubly censored. This was exercised by two institutions, namely: the Department of Cults and the General Directorate of Press and Printing. The censors of the Department of Cults who dealt with the journals of religious cults did not necessarily have theological studies, for which reason they could not understand certain specialized terms or phrases. This thing can be seen into the report signed by the censor Ecaterina Durossov Macheev, from 1971. Another example would be the typing mistakes that escaped from the watchful eye of censorship, and that could have affected the relations between Romanian Orthodox Church and Russian Orthodox Church and, implicitly, with the Soviet Union.

Keywords: *Censorship, Department of Cults, General Directorate of Press and Printing, communism, Glasul Bisericii, Romanian Orthodox Church, Patriarch Justinian Marina, Anton Alexandrescu.*

Introducere

Presa ortodoxă a suferit serioase modificări în perioada comunistă, ca de altfel toată presa religioasă din România de după 1945. După momentul 23 august 1944 sovietizarea României va începe lent și sigur pe mai multe planuri, unul dintre ele fiind și defascizarea publicațiilor precum și epurarea tuturor lucrărilor apărute în perioada 1917 – 1944, care nu erau conforme cu noua orânduire de stat.

Astfel, primul moment al instaurării cenzurii comuniste îl va reprezenta emiterarea de către Regele Mihai I a Legii nr. 364 din 2 mai 1945, și care a fost publicată în *Monitorul Oficial*, partea I-a, anul CXIII (1945), nr. 102, vineri, 4 mai 1945, la paginile 3701-3702.

Aici se precizează faptul că urma să fie întocmite liste cu titluri de publicații ce conțineau „idei legionare, fasciste, hitleriste, șoviniste, rasiste sau pasagii

dăunătoare bunelor relații ale României cu Națiunile Unite”¹, care să fie retrase din librării, anticariate, biblioteci ș.a., și depozitate în încăperi create special în acest sens. Ulterior aceste depozite, mai ales din biblioteci vor purta denumirea de *Fondul „Special”* sau *Fondul „Secret”*. Putem considera că acesta este „actul de naștere” al cenzurii comuniste, la noi în țară, fiind cel mai important pas în vederea înființării, după model sovietic, a Direcției Generale a Presei și Tipăriturilor. În Uniunea Sovietică exista această instituție oficială de stat a cenzurii ce purta numele de *Glavit*, la noi fiind înființată această *Direcție a Presei* în anul 1949².

În privința presei religioase, indiferent de cultul de care aparținea, putem afirma pe baza documentelor de arhivă cercetate că a existat o dublă cenzură exercitată atât de către Ministerul/Departamentul Cultelor cât și de Direcția Generală a Presei și Tipăriturilor.

Nici revista *Glasul Bisericii* nu a fost scutită de cenzura comunistă, cu atât mai mult cu cât aceasta era buletinul oficial al Mitropoliei Ungrovlahiei, cea mai mare eparhie a țării, fiind sub coordonarea directă a Patriarhului Bisericii Ortodoxe Române, în cazul de față vrednicul de pomenire Patriarh Justinian Marina (1948-1977).

Fie că vorbim de erori de tehnoredactare, ce n-au fost observate de cenzură, de controlul tirajelor sau de cenzura textului propriu-zis, și revista *Glasul Bisericii* a intrat, alături de cele 16 publicații ale cultelor religioase tipărite în timpul regimului comunist, în acest malaxor al cenzurii presei religioase³.

Greșeli de tehnoredactare neobservate de cenzură

Au existat și momente când vigilența cenzorilor a fost înșelată, fie că vorbim de cei de la Ministerul/Departamentul Cultelor sau de la Direcția Generală a Presei și Tipăriturilor. Aceștia au omis cuvinte sau litere menite să schimbe sensul propoziției, frazei sau întregului context dintr-un articol.

Așa s-a întâmplat și în cazul nr. 5-6/1949 al revistei *Glasul Bisericii*, unde s-a strecurat o eroare deosebit de gravă, care ar fi putut afecta serios relațiile interortodoxe dintre Patriarhia Română și Patriarhia Moscovei.

În articolul intitulat „Privire retrospectivă și perspective în lumina realizărilor Înalț prea Sfințitului Patriarh Justinian”⁴, apărut sub semnătura Profesorului

¹ *Monitorul Oficial*, partea I-a, anul CXIII (1945), nr. 102, vineri, 4 mai 1945, p. 3701.

² S-au scris după 1990 numeroase lucrări de specialitate pe acest subiect, drept care nu vom insista asupra sa, ci vom menționa câteva nume de autori mai importanți precum: Marian Petcu, Liliana Corobca, Carmen Ungur-Brehoi, Beata Menesi, Mihaela Teodor, Emilia Șercan ș.a. O foarte bună teză de doctorat cu privire la istoricul și activitatea D.G.P.T. este cea susținută de Daniel Ionică la Facultatea de Științe Politice a Universității din București în anul 2015 sub coordonarea Prof. Univ. Dr. Stelian Tănase.

³ Acest subiect a mai fost tratat de noi, sub o formă restrânsă, în subcapitolul III. 5. *Cenzura revistei Glasul Bisericii* din teza noastră de doctorat intitulată *Revista „Glasul Bisericii”: studiu critic și indice bibliografic*, p. 199-203, și în studiul intitulat „Presa bisericească ortodoxă – între libertatea de exprimare și cenzura comunistă”, *Glasul Bisericii*, anul LXXVI (2017), nr. 7-12, p. 145-147.

⁴ Chițescu, N., „Privire retrospectivă și perspective în lumina realizărilor Înalț prea Sfințitului Patriarh Justinian”, *Glasul Bisericii*, anul VIII (1949), nr. 5-6, p. 46-60.

Nicolae Chițescu⁵, la pagina 56 a fost scris greșit „I. P. S. Patriarh Alexei al Moldovei și al întregii Rusii”⁶, în loc de I. P. S. Patriarh Alexei al Moscovei.

Și Dudu Velicu consemnează acest lucru în volumul al doilea al jurnalului său:

„A produs mare turburare [sic!] la Patriarhie, în Deal, faptul că revistele Bisericii Ortodoxe Române, *Ortodoxia*, *Studii teologice* și *Glasul Bisericii* apar cu greșeli care nu fac cinste nici autorilor articolelor, nici corectorilor, secțiilor respective și nici Bisericii. Printre altele citez: *Glasul Bisericii*, nr. 5-6, mai-iunie, 1949, la pagina 56: *ÎPS Patriarh Justinian a avut un rol cu deosebire activ în restabilirea trainică și definitivă a acestor legături, inițiate de ÎPS Patriarh Alexei al Moldovei și al întregii Rusii*. A apărut, deci, *Moldovei* în loc de *Moscovei*. Scandal, suspiciuni; secția culturală în fierbere pentru a stabili răspunderile. *Mână criminală, sabotaj*, se auzea în cancelaria Secției culturale. Dar o bună parte a fost expediată abonaților. Restul s-a oprit și s-au șters cu guma litere *ld*, care au fost înlocuite prin *sc*. Azi, 28 iunie 1949, Moscova a primit un exemplar necorectat. Patriarhul Justinian este rău impresionat de toate acestea”⁷.

Cele consemnate de Dudu Velicu în jurnalul său se confirmă întru totul deoa-rece, după o cercetare amănunțită făcută în 2018 în Biblioteca Facultății de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul” din București, am descoperit patru exemplare din nr. 5-6/1949 al revistei *Glasul Bisericii*, unde am constatat următoarele:

1. În primul exemplar al revistei, ce poartă ștampila cu nr. de inventar 2641 din fondul de periodice, articolul respectiv apare fără modificări, așa cum fusese tipărit;
2. În cel de-al doilea exemplar, dintr-un volum legat cu toate numerele revistei pe anul 1949, apare șters cu guma, exact așa cum afirmase și Dudu Velicu, și înlocuite literele „ld” cu literele „sc”, fiind scrise cu creionul.
3. Într-un alt exemplar, ce poartă numărul de inventar 285 și are o ștampilă dreptunghiulară cu Donația Profesorului Gheorghe Arghiropol, literele respective au fost șterse tot cu guma și apare scrise literele „sc” în loc de „ld”.

⁵ Acesta a fost un mare teolog care a predat la Facultatea de Teologie Ortodoxă din București începând cu anul 1930, ca asistent onorific, apoi ca profesor de teologie dogmatică până în 1973, la pensionarea sa. Acesta a funcționat la Facultatea de Teologie Ortodoxă, apoi în cadrul Institutului de Teologie de grad Universitar din București (din 1948) pe lângă catedrele Liturgică și Pastorală (1930-1934), Teologie Dogmatică și Istoria Religiiilor (1934-1945), Dogmatică și Simbolică (1945-1973). Pentru mai multe informații privind viața, opera și contribuția acestui mare teolog, se pot consulta următoarele lucrări: Păcurariu, Mircea, *Dicționarul Teologilor Români*, ediția a III-a revăzută și adăugită, Sibiu, Editura Andreiana, 2014, p. 134-136; Burlacu, Mihai, „Nicolae Chițescu (1904-1991). Mare teolog dogmatist”, Moldoveanu, Ioan (coord.), *Profesorii noștri. Învățătorii noștri*, vol. II, București, Editura Basilica, 2020, p. 125-176.

⁶ *Ibidem*, p. 56.

⁷ Velicu, Dudu, „Biserica Ortodoxă în anii regimului comunist. Însemnări zilnice” [online], vol. II (1948-1959), ediție îngrijită de Alina Tudor-Pavelescu și Șerban Marin, București, Arhivele Naționale ale României, 2005, p. 163-164. [accesat la: 7 iulie 2020]. Disponibil online: <http://arhivelenationale.ro/site/wp-content/uploads/2017/08/Dudu-Velicu-vol.-II.pdf>.

4. Ultimul exemplar cercetat de noi⁸, este legat în volum și pe coperta de carton a acestuia, este lipită o hârtie dactilografiată la mașina de scris, unde sunt consemnate următoarele informații deosebit de importante, în opinia noastră: „Prezidiul Marii Adunări Naționale. Serviciul Arhivă. Dosar Nr. 6 referitor la Glasul Bisericii. Data începerii: 1 ianuarie 1949. Data încheierii: 31 decembrie 1949. File: 767. Vol. 1. Inventar Nr.: 6. Termen de păstrare: permanent”. La pagina 56⁹ textul este nemodificat, așa cum a fost tipărit inițial. Nu se cunoaște modul în care revista *Glasul Bisericii*, aflată în arhiva Prezidiului Marii Adunări Naționale a ajuns în posesia bibliotecii Institutului Teologic din București, însă ceea ce ridică un puternic semn de întrebare este faptul că în text cuvântul „Moldovei” nu a fost modificat cu „Moscovei”. Să nu fi citit oare nimeni dintre angajații arhivei Prezidiului Marii Adunări Naționale acest număr al revistei *Glasul Bisericii*?

Acest caz este unul singular și, după instaurarea cenzurii, n-au mai existat astfel de omisiuni și greșeli grave, care ar fi putut să afecteze relația cu Biserica Ortodoxă Rusiei, ori cu celelalte Biserici Ortodoxe însă, cu siguranță, au mai existat și alte greșeli care au scăpat cenzorilor.

Profesorul Anton Alexandrescu și revista *Glasul Bisericii*

O altă scăpare, de data aceasta făcută de redacția revistei, l-a pus pe însuși Patriarhul Justinian Marina într-o poziție stânjenitoare față de prietenul și colaboratorul său, Prof. Anton Alexandrescu, deputat în Marea Adunare Națională și membru al Adunării Eparhiale a Arhiepiscopiei Bucureștilor.

Este vorba despre o adresă a Prof. Anton Alexandrescu, din 8 iunie 1950, către Patriarhul Justinian. În adresa sa acesta își motivează actul demisiei din calitatea de membru al Adunării Eparhiale a Arhiepiscopiei Bucureștilor¹⁰, printre motivele enumerate fiind și acela că

„4) După ultima adunare eparhială – când, am pretenția că am adus o contribuție pozitivă, mai ales în redactarea proceselor – verbale, unde se comiseseră grave erori – (lipsite de intenții suspecte?) – am constatat că numai eu m’am bucurat de un tratament cu totul aparte în darea de seamă publicată în Glasul Bisericii nr. 3 din Martie a.c. (1950, n.n.). Nu este admis un astfel de tratament față de un om cu o poziție bine precizată în ordinea acestui Stat”¹¹.

Peste câteva zile, mai precis pe 16 iunie 1950, Patriarhul Justinian i-a trimis acestuia a un răspuns „strict confidențial”. Este vorba despre Adresa Nr. 7540/1950

⁸ Cu siguranță mai există și alte dublete în depozitul de periodice al Bibliotecii Facultății de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul” din București, în afară de cele consultate.

⁹ În colțul de sus din stânga apare scris în creion pagina 388.

¹⁰ ANIC, fond Alexandrescu Anton, dosarul nr. 150/1950, f. 1.

¹¹ ANIC, fond Alexandrescu Anton, dosarul nr. 150/1950, f. 3.

din 16 Iunie 1950 din partea Secretariatului Arhiepiscopiei Bucureștilor, Mitropolia Ungro-Vlahiei¹².

În acest răspuns, din încredințarea I. P. S. Patriarh, și semnat de Vicar Arhim. ... (indescifrabil) și Pr. Constantin Tașcău, secretar eparhial, aflăm următoarele:

„Mult Stimate Domnule Deputat,

În legătură cu regretabila greșală de tipar ce s'a strecurat în revista noastră «Glasul Bisericii», Nr. 3, din Martie, 1950, la pagina 93, rândul 19, cu respectul și deosebita prețuire ce Vă purtăm pentru intensă activitate desfășurată pentru binele poporului și în conformitate cu rezoluția Înalț Prea Sfințitului Patriarh JUSTINIAN, Vă înaintăm în copie referatul P. C. Părinte Dr. Dumitru Cristescu, Consilier Administrativ Cultural, cu rugămintea caldă de a lua la cunoștință de el și a ușura sarcina grea a părerii de rău ce apasă pe sufletul conducerii revistei amintite.

Primiți, Vă rugăm, Domnule Deputat, asigurarea înaltei noastre considerațiuni”¹³.

Mai precis, despre ce este vorba: în nr. 3 din martie 1950 al revistei *Glasul Bisericii*, în raportul privind desfășurarea activității Adunării Eparhiale a Arhiepiscopiei Bucureștilor, sunt menționați toți vorbitorii, între care și Prof. Anton Alexandrescu. Toate numele acestora au fost subliniate, mai puțin cel al deputatului Anton Alexandrescu.

Acest gest ofensator n-a putut să fie trecut cu vederea de acesta, după cum s-a putut vedea și din demisia lui.

La răspunsul dat din încredințarea Patriarhului Justinian, din 16 iunie 1950, a fost atașată și o copie a referatului Preotului Dumitru Cristescu, Consilierul Administrativ Cultural.

Prezentăm textul integral al acestui referat, datat în 12 iunie 1950, pentru importanța sa:

„Înalț Prea Sfințite Stăpâne,

În legătură cu greșala de tipar strecurată în revista «Glasul Bisericii» Nr. 3 – Martie 1950 la pag. 93, rândul 19, cu adâncă smerenie vă aduc la cunoștință următoarele:

1. Manuscrisul sumarului Adunării Eparhiale din 12 Febr. 1950, ne-a fost predat de dl. secretar eparhial Const. R. Vasilescu. În graba multiplicării lui pentru a fi predat Cenzurii, s'a omis a se sublinia toate numele celor ce au luat cuvântul în cursul desbaterilor Adunării Eparhiale. O dovadă în acest sens o constituie faptul că însuși numele Înalț Prea Sfinției Voastre n'a fost subliniat în manuscris; de asemenea, numele Dlui deputat eparhial Tudorache Petre a fost subliniat numai parțial. Din această cauză la pagina

¹² ANIC, fond Alexandrescu Anton, dosarul nr. 149/1950, f. 1.

¹³ ANIC, fond Alexandrescu Anton, dosarul nr. 149/1950, f. 1.

85 (rândul 4 de jos) numele Înalt Prea Sfinției Voastre n'a fost cules cu litere aldine, iar la pagina 92 (rândul 16 de jos), numele dlui Tudorache Petre a apărut jumătate cu aldine și jumătate cu drepte.

2. Neavând corector pentru revistă, ci eu singur făcând și acest oficiu, pe lângă toate celelalte, nu s'a putut observa, din grabă, această deficiență tehnică, mai ales că la Tipografie mi se pusese la dispoziție – la acea dată – două mașini, care trebuiau alimentate cu forme de tipărit, adică cu pagini corectate de urgență, spre a nu stânjeni ritmul de lucru al secției mașinilor plane.

3. Respectul și deosebita noastră prețuire pentru activitatea și personalitatea Dlui Prof. Anton Alexandrescu au fost deseori manifestate de noi în mod public și sunt constant mărturisite cu orice prilej. Orice încercare de a se arăta această regretabilă eroare tehnică, drept o intenție de a jigni personalitatea distinsului deputat eparhial și dârz luptător pentru libertatea și propășirea poporului, este cu totul streină de gândurile și sentimentele noastre.

4. Respectuos cer îngăduința Înalt Prea Sfinției Voastre de a exprima Dlui Profesor Anton Alexandrescu tot regretul meu, cerându-i scuze pentru eroarea tehnică din revistă, asigurându-l încă o dată, de adâncă noastră admirație și sincerul nostru devotament.

Prea Supus fiu duhovnicesc,
Consilier Adm. Cultural
Ss/Pr. D. Cristescu

Pentru conformitate
Pr. Const. Tașcău¹⁴.

Reținem două aspecte imporante din acest referat al Preotului Dumitru Cristescu, consilierul cultural al Arhiepiscopiei Bucureștilor, și anume: 1) acesta s-a grăbit să trimită textul revistei spre Cenzură, deducem pentru a nu se întârzia publicarea sa; 2) acesta se ocupa singur de alcătuirea revistei, fără a avea măcar un corector, muncă deloc ușoară.

Firește, din cauza unei erori tehnice, despre care nu avem cunoștință că a fost făcută în mod intenționat, sau nu, s-a deteriorat o veche relație de prietenie dintre Patriarhul Justinian și Anton Alexandrescu.

Nu avem alte informații despre cum se va fi rezolvat această problemă, între Patriarhul Justinian Marina și Prof. Anton Alexandrescu, pe care îl numește, într-o dedicație pe o fotografie datată în 14 mai 1948, „vechiul și scumpul meu prieten Anton”¹⁵.

Cenzura textului

Ca studiu de caz, pentru cenzura textelor, am ales nr. 7-8 din anul 1971 al revistei *Glasul Bisericii*, care conține 171 de pagini (p. 629-784) și o Anexă de 16 pagini (p. I-XVI).

¹⁴ ANIC, fond Alexandrescu Anton, dosarul nr. 149/1950, f. 2.

¹⁵ ANIC, fond Alexandrescu Anton, dosarul nr. 454/1948, f. 1.

Cenzura articolelor revistei a fost făcută de către Ecaterina Durosov Macheev, îndrumător principal¹⁶ în cadrul Direcției de Studii, Documentare și Relații Externe din cadrul Departamentului Cultelor, după cum reiese din referatul semnat de aceasta și datat în 21 octombrie 1971¹⁷.

În referat sunt specificate următoarele mențiuni cu privire la cenzura articolelor, și anume:

„În urma lecturării articolelor de relații externe (total 72 pag.) din cuprinsul manuscrisului revistei «Glasul Bisericii» Nr. 7-8/1971, propunem următoarele: - Respingerea articolului intitulat «Preocupări omiletice contemporane» (rezumat al unui ciclu de prelegeri de la Academia teologică catolică din Polonia), întrucât se axează pe linia îndrumărilor practice, de aplicare a directivelor Conciliului II Vatican, privind intensificarea vieții religioase. Articolul conține exemple, îndrumări concrete și directive de pastorală, omiletică și catehetică subordonate scopului revenirii la intensitatea vieții creștine din primele veacuri. De asemenea se pune accent deosebit pe eshatologie și pe așa-zisa împlinire a «profețiilor mesianice» în vremea noastră. - De asemenea respingerea articolului «Autocefalia și autonomia bisericească» după documentele recente ale Patriarhiei din Moscova «întrucât este vorba de reproducerea încercărilor de motivare teologică a constituirii așa-zisei «Biserici ortodoxe din America» - act reprob de aproape toate bisericile ortodoxe și care a adus prejudicii și intereselor Episcopiei misionare ortodoxe române din S.U.A. - Corectarea masivă în toate cele 9 pagini, a articolului intitulat «Cîteva considerațiuni asupra atitudinii Bisericii ortodoxe române față de problema creării unui climat internațional de colaborare și securitate» întrucât conține atît multe afirmații inexacte cît și puternice accente de triumfalism bisericesc. - Efectuarea de corecturi de mai mică suprafață, în textul articolelor: «Acțiuni în slujba păcii» (p. 1, 2, 3, 4 și 6), «Știri ecumenice» (p. 2, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 12), «Întrunirea de la Geneva a preoților romano-catolici europeni» (p. 3 și 4), «C. V. Scuteris «Ecleziologia Sf. Grigorie de Nyssa» (p. 2, 3 și 7), «J. Grootaers, Crise et avenir de l'oecuménisme (p. 1, 3, 4, 5, 6 și 8)»¹⁸.

Cenzorul, în persoana lui Ecaterina Durosov Macheev, s-a ocupat doar de articolele privitoare la relațiile externe, care însumau 72 de pagini¹⁹.

Printre măsurile luate de aceasta, conform referatului întocmit de aceasta pot fi amintite:

1. respingerea a două articole;
2. corectarea masivă a unui articol;
3. realizarea de mici corecturi făcute asupra a cinci articole.

În referat nu apar decât titlurile articolelor fără a se preciza însă și numele

¹⁶ A se citi *cenzor*.

¹⁷ ANIC, fond Ministerul Cultelor și Artelor, dosarul nr. 5/1971, f. 5-6.

¹⁸ ANIC, fond Ministerul Cultelor și Artelor, dosarul nr. 51/1971, f. 5-6.

¹⁹ ANIC, fond Ministerul Cultelor și Artelor, dosarul nr. 51/1971, f. 5.

autorilor. Astfel, din păcate, nu putem ști de cine au fost scrise articolele respinse de cenzură.

În privința celorlalte articole, asupra cărora s-au făcut corecturi, lucrurile sunt mai simple deoarece i-am putem identifica pe autorii acestora din cuprinsul revistei.

Este vorba despre următorii:

1. Redacția, *Acțiuni în slujba păcii*, p. 655-657;
2. Alexandru, Petre F., *Cîteva considerații asupra atitudinii Bisericii Ortodoxe Române față de problema creării unui climat internațional de colaborare și securitate*, p. 658-661;
3. Bucevschi, O[rest]., *Știri ecumenice*, p. 662-668;
4. Micle, Veniamin, *Întrunirea de la Geneva a preoților romano-catolici europeni*, p. 669-672;
5. Alexe, Ștefan, *Constantin V. Scuteris, Ecceologia Sfîntului Grigorie de Nyssa, Atena, 1969, 195 p. (în limba greacă) (recenzie)*, p. 772-775;
6. I., P., V., J. Groataers, *Crise et avenir de l'oecuménisme, în «Irenikon», tome XLIV, 2-e trimestre, 1971, p. 159-190 (recenzie)*, p. 777-779.

Primul articol care a fost respins de cenzură se intitulează *Preocupări omiletice contemporane*. Motivul interzicerii publicării acestuia, așa cum se consemnează în referat, este următorul:

„întrucît se axează pe linia îndrumărilor practice, de aplicare a directivelor Conciliului II Vatican, privind intensificarea vieții religioase. Articolul conține exemple, îndrumări concrete și directive de pastorală, omiletică și catehetică subordonate scopului revenirii la intensitatea vieții creștine din primele veacuri. De asemenea se pune accent deosebit pe eshatologie și pe așa-zisa împlinire a «profețiilor mesianice» în vremea noastră”²⁰.

Al doilea articol respins de cenzorul Ecaterina Durosov Macheev se intitulează *Autocefalia și autonomia bisericească după documentele recente ale Patriarhiei din Moscova* se bazează pe faptul că „este vorba de reproducerea încercărilor de motivare teologică a constituirii așa-zisei «Biserici ortodoxe din America»”²¹.

Articolul scris de preotul Petre F. Alexandru, consilierul cultural mitropolitan și redactorul responsabil al revistei *Glasul Bisericii*, a fost cenzurat masiv deoarece, în opinia cenzorului, acesta „conține atât multe afirmații inexacte cît și puternice accente de triumfalism bisericesc”²².

Celorlalte cinci articole li s-au adus corecturi de mai mică suprafață²³.

Din nefericire, în fondul arhivistic al Ministerului Cultelor, care se află

²⁰ ANIC, fond Ministerul Cultelor și Artelor, dosarul nr. 51/1971, f. 5.

²¹ ANIC, fond Ministerul Cultelor și Artelor, dosarul nr. 51/1971, f. 5.

²² ANIC, fond Ministerul Cultelor și Artelor, dosarul nr. 51/1971, f. 5.

²³ ANIC, fond Ministerul Cultelor și Artelor, dosarul nr. 51/1971, f. 5-6.

depozitat la Arhivele Naționale Istorice Centrale, nu s-a păstrat materialul cenzurat din nr. 7-8/1971 al revistei *Glasul Bisericii*, cu excepția referatului identificat de noi.

Referatul cenzorului nu conține și pasajele necorespunzătoare care au fost eliminate din textul trimis inițial spre lectură, în prezent existând doar varianta finală a revistei, așa cum a apărut ea după ce a primit viza de imprimare și viza de difuzare.

Concluzii

Revista *Glasul Bisericii* nu a scăpat de sub controlul minuțios al dublei cenzuri comuniste, exercitată de cele două instituții oficiale de stat, Ministerul/Departamentul Cultelor, respectiv Direcția Generală a Presei și Tipăriturilor.

Așa cum am arătat mai sus, au existat și erori de tehnoredactare care au scăpat atât redacției cât și cenzurii comuniste. Din nefericire, aceste erori nu au rămas fără urmări.

La Moscova a ajuns un exemplar necorectat al revistei *Glasul Bisericii*, unde este menționat „I. P. S. Patriarh Alexei al Moldovei și al întregii Rusii” (sic!), însă nimeni nu s-a sesizat în acest sens, acesta fiind un motiv foarte serios de deteriorare a relațiile dintre cele două Biserici.

În schimb, în ceea ce privește greșeala de tipar din nr. 3 din martie 1950, cu privire la numele Prof. Anton Alexandrescu care a fost „trecut cu vederea”, în mod intenționat sau nu, l-a costat pe Patriarhul Justinian demisia celui dintâi din funcția de membru al Adunării Eparhiale a Arhiepiscopiei Bucureștilor.

Cenzura textelor, așa cum reiese din referatul cenzorului Ecaterina Durosov Macheev, ne prezintă un om căruia îi lipsea capacitatea de-a înțelege ceea ce citește. Cenzorul trebuia să-și îndeplinească meseria cu sfințenie pentru a nu fi bănuită, sau chiar acuzată, de „incorectitudine politică” (sic!).

Un alt aspect, extrem de important, dar pe care-l vom trata într-un viitor studiu, îl reprezintă controlul tirajului revistei *Glasul Bisericii*, fiind redus în anul 1959 de la 5.900 de exemplare/nr. la 5.500.

Bibliografie / Bibliography:

- ANIC, fond Alexandrescu Anton, dosarul nr. 149/1950, f. 1-2.
- ANIC, fond Alexandrescu Anton, dosarul nr. 150/1950, f. 1, 3.
- ANIC, fond Alexandrescu Anton, dosarul nr. 454/1948, f. 1.
- ANIC, București, fond Ministerul Cultelor și Artelor, dosarul nr. 51/1971, f. 5-6.
- Burlacu, Mihai, „Nicolae Chițescu (1904-1991). Mare teolog dogmatist”, Moldoveanu, Ioan (coord.), *Profesorii noștri. Învățătorii noștri*, vol. II, București, Editura Basilica, 2020, p. 125-176.

Chițescu, N., „Privire retrospectivă și perspective în lumina realizărilor Înalte prea Sfințitului Patriarh Justinian”, *Glasul Bisericii*, anul VIII (1949), nr. 5-6, p. 46-60.

Nedelcu, Silviu – Constantin, „Presa bisericească ortodoxă – între libertatea de exprimare și cenzura comunistă”, *Glasul Bisericii*, anul LXXVI (2017), nr. 7-12, p. 127-183.

Păcurariu, Mircea, *Dicționarul Teologilor Români*, ediția a III-a revăzută și adăugită, Sibiu, Editura Andreiana, 2014.

Velicu, Dudu, „Biserica Ortodoxă în anii regimului comunist. Însemnări zilnice” [online], vol. II (1948-1959), ediție îngrijită de Alina Tudor-Pavelescu și Șerban Marin, București, Arhivele Naționale ale României, 2005 [accesat la: 7 iulie 2020]. Disponibil online: <http://arhivelenationale.ro/site/wp-content/uploads/2017/08/Dudu-Velicu-vol.-II.pdf>.

Silviu – Constantin Nedelcu, born in Iași, in 1987. Librarian at the Romanian Academy Library, National Bibliography Department, since November 2018. With a BA at the Faculty of Orthodox Theology „Justinian Patriarch” in Bucharest, specialization *Orthodox Pastoral Theology* (2011), a MA at the same faculty, specialization *Christian History and Tradition* (2013), and a BA of the Faculty of Letters of the University of Bucharest, specialization *Information and Documentation Sciences* (2015). PhD at the Faculty of Letters of the University of Bucharest (2018), with the thesis entitled: „Glasul Bisericii” Journal: critical study and bibliographical index. Member of the Romanian Librarians Association and of the Romanian Press History Association. Publications: 1) *Cenzura presei ortodoxe în comunism*, București, Eikon, 2019, 278 p.; 2) Articles and studies of theology and librarianship regarding the libraries in the Byzantine Empire, the censorship of the orthodox press in communism, the life and work of Saint Dionysius Exiguus etc.